

Labklājības ministrija

Skolas iela 28, Rīga, LV - 1331, tālr. 67021600, fakss 67276445, e-pasts lm@lm.gov.lv, www.lm.gov.lv

Rīgā

_____ Nr. _____
uz 28.04.2016. Nr. 1-9.3/497

Tieslietu ministrijai

Par informatīvā ziņojuma
projekta saskaņošanu

Labklājības ministrija (turpmāk – ministrija) izskatīja Tieslietu ministrijas izstrādāto informatīvo ziņojumu „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” (turpmāk – informatīvais ziņojums), tā pielikumu „Juridiskā analīze Par Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu iespējamo ietekmi uz Latvijas tiesību sistēmu”, ko izstrādāja Dr.iur. B.Rudevska un Zvērinātas advokātes Ingas Kačevskas birojs (turpmāk – informatīvā ziņojuma pielikums), un Ministru kabineta sēdes protokollēmuma projektu, un atbalsta tā tālāku virzību, ja tiks ņemti vērā šādi iebildumi.

1. Dzimumu līdztiesība Eiropas Savienībā ir definēta kā viena no vērtībām, kas normatīvajos aktos uzliek par pienākumu arī nacionālo politiku izstrādātājiem ņemt vērā dzimumu līdztiesības aspektu un nepieciešamību šo aspektu integrēt visās darbības jomās. Latvijas kā pilntiesīgas Eiropas Savienības dalībvalsts pienākumi un saistības dzimumu līdztiesības jomā izriet no Līguma par Eiropas Savienības darbību (2., 3., 23., 157.panti). Tādēļ aicinām izvērtēt, vai informatīvais ziņojums un tā pielikums nav pretrunā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību un neapšaubā Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai.

2. Lai Tieslietu ministrijas informatīvo ziņojumu varētu uzskatīt par kvalitatīvi izstrādātu, tajā būtu jāiekļauj ne tikai publiskajā telpā atrodamos vienpusēji tendenciozus rakstus, bet arī citu juristu vērtējums (piemēram, gan Latvijas Republikas Saeima, gan vairākas ministrijas ir saņēmušas 2016.gada 25.aprīļa asoc. prof. K.Dupates vērtējumu par Stambulas konvenciju, kurā paustais viedoklis būtiski atšķiras no informatīvajā ziņojumā ietvertajiem apgalvojumiem un dažādu aspektu interpretācijas, tāpat Eiropas Padomes LMAtz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

(turpmāk – EP) mājaslapā ir pieejami ārvalstu ekspertu sniegtie komentāri un skaidrojumi¹) un akadēmiskā personāla vērtējums (piemēram, š.g. martā Latvijas Universitāte sadarbībā ar ministriju rīkoja akadēmisko diskusiju par terminu “dzimums” un “dzimte” lietošanu latviešu valodā). Tāpat būtu ietverams arī Tieslietu ministrijas viedoklis par informatīvā ziņojuma pielikumā rakstīto, jo pretējā gadījumā no saskaņošanai nosūtītās informatīvā ziņojuma redakcijas var secināt, ka Tieslietu ministrija pievienojas informatīvā ziņojuma pielikumā paustajam viedoklim un secinājumiem un, piemēram, uzskata, ka vardarbība nav cilvēktiesību pārkāpums.

3. Ja informatīvā ziņojuma pielikuma autoru vēlme bija atklāt EP konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (turpmāk - Stambulas konvencija) būtību un ideoloģisko pamatojumu, tad norādām uz atsevišķiem aspektiem, kas būtu jāņem vērā, raksturojot Stambulas konvencijas kontekstu un sasaisti ar citiem būtiskiem starptautiskajiem līgumiem. Piemēram, informatīvā ziņojuma pielikuma III sadaļas 1.2.apakšsadaļā “*”Gender” definīcija starptautiskajos līgumos*” nav minēta ANO Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu² (turpmāk – CEDAW konvencija), pateicoties kurai ir sākusi veidoties tāda dzimumu līdztiesības izpratne, kāda tā ir patlaban gan pasaulē, gan Eiropas Savienībā, gan arī Latvijā. Latvijai CEDAW konvencija ir saistoša kopš 1992.gada 13.jūlija. Tās preambulā tiek atzīts, ka „vīriešu un sieviešu pilnīgas vienlīdzības sasniegšanai nepieciešams mainīt gan vīriešu, gan arī sieviešu tradicionālo lomu sabiedrībā un ģimenē”. Tāpat arī 3.pantā dalībvalstis tiek aicinātas īstenot pasākumus dažādās jomās, lai nodrošinātu sieviešu vispusīgu attīstību un progresu, kā arī garantētu viņu cilvēktiesību un pamatbrīvību realizēšanu un izmantošanu, pamatojoties uz vienlīdzību ar vīriešiem. CEDAW konvencija runā par nepieciešamību mainīt „vīriešu un sieviešu izturēšanās sociālos un kulturālos modeļus, lai panāktu aizspriedumu izskaušanu, paražas un visas citas prakses likvidēšanu, kura pamatojas uz ideju par viena dzimuma nepilnvērtību vai pārkumu vai vīriešu un sieviešu stereotipisko lomu” (5.pants). Tāpat CEDAW konvencija pievēršas izglītības jomai, kurā ir jāveicina vienlīdzīga pieeja, apstākļi, kā arī jānovērš jebkuri vīriešu un sieviešu lomas stereotipi visos izglītības līmeņos, veicot izglītības materiālu un metožu pārskatīšanu.

4. Ministrijas ieskatā informatīvā ziņojuma pielikumā lietotā valoda ir pretrunā valsts valodas lietošanas likumiem, atspoguļojot juridisku necieņu pret normatīvajos aktos oficiāli apstiprināto terminoloģiju. Piemēram, nav skaidrs, kāpēc Eiropas Savienības aģentūras Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta (*European Institute for Gender Equality*) nosaukums šajā dokumentā tiek tulkots kā „Eiropas Gender-vienlīdzības Institūts”, bet EP Dzimumu līdztiesības

¹ <http://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/publications>

² <http://www.mfa.gov.lv/ministrija/latvijas-parstavis-starptautiskajas-cilvektiesibu-institucijas/latvijas-republikas-nacionalie-zinojumi-par-starptautisko-konvenciju-izpildi/1979-gada-konvencija-par-jebkuras-sieviesu-diskriminācijas-izskausanu/1979-gada-konvencija-par-jebkuras-sieviesu-diskriminācijas-izskausanu> LMAtz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

stratēģija 2014.-2017.gadam tiek tulkota kā „Eiropas Padomes „Gender”-vienlīdzības stratēģija 2014.-2017.gadam”. Tāpat visā informatīvā ziņojuma pielikuma tekstā tiek lietots jēdziens “*gender vienlīdzība*”, kāda latviešu valodā nav un kas netiek lietots politikas plānošanas dokumentos. Iespējams, šīs valodas problēmas autoriem ir radušās, kā argumentus apgalvojumiem izmantojot sekundārus avotus un savu nostāju pamatojot ar internetā atrodamiem rakstiem krievu valodā par vārda “гендер” lietošanas problemātiku Krievijas Federācijas normatīvajos aktos un kādas šīs valsts nevalstiskas organizācijas skatījumu uz to (sk.18.-19.lpp.). Turklāt tālāk informatīvā ziņojuma pielikumā tiek apšaubīts Valsts valodas centra veiktais Stambulas konvencijas un tās paskaidrojošā ziņojuma tulkojums (22.-23.lpp.), kas 2015.gadā tika saskaņots ar visām ministrijām, tai skaitā ar Tieslietu ministriju.

5. Informatīvā ziņojuma pielikuma autori nav analizējuši to, kādas vēl EP konvencijas Latvija ir gan parakstījusi, gan ratificējusi un kurās tiek nodalīts termins „*gender*” un termins „*sex*”, latviešu valodā lietojot vārdu „dzimums”. Vēršam uzmanību, ka 2008.gadā Latvija ir ratificējusi EP Konvenciju par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, kurā tiek nodalīti divi iepriekš minētie termini. Proti:

- Konvencijas Preambula noteic, ka EP dalībvalstis un pārejās valstis, kuras parakstījušas šo Konvenciju, uzskata, ka visām darbībām vai iniciatīvām pret cilvēku tirdzniecību jābūt nediskriminējošām, ņemot vērā dzimumu līdztiesību (angļu valodā – *gender equality*), kā arī bērnu tiesības;
- I sadaļas „*Mērķi, saturs, nediskriminācijas princips un definīcijas*” 1. pants „*Konvencijas mērķi*” noteic, ka konvencijas mērķi cita starpā ir arī novērst un apkarot cilvēku tirdzniecību, vienlaikus garantējot dzimumu līdztiesību (angļu valodā - *gender equality*); aizsargāt tirdzniecības upuru cilvēktiesības, izstrādāt vispārējus pamatnoteikumus upuru un liecinieku aizsardzībai un atbalstam, vienlaikus garantējot dzimumu līdztiesību (angļu valodā – *gender equality*), kā arī nodrošināt efektīvu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu;
- II sadaļas „*Novēršana, sadarbība un citi pasākumi*” 5. pants „*Cilvēku tirdzniecības novēršana*” noteic, ka ikviena Puse sekmē uz cilvēktiesībām balstītu pieeju un izmanto integrēto pieeju dzimumu nevienlīdzības novēršanai (angļu valodā – *gender mainstreaming*) un uz bērna interesēm atbilstošu pieeju visu 5.panta 2. punktā minēto darbības plānu un programmu izveidē, īstenošanā un novērtēšanā;
- 6. pants „*Pasākumi, lai apkarotu pieprasījumu*” noteic, ka, lai apkarotu pieprasījumu, kas veicina personu, it īpaši - sievietes un bērnus, visu veidu ekspluatēšanu, kas noved līdz tirdzniecībai, ikviena Puse pieņem vai stiprina likumdošanas, administratīvos, izglītojošos, sociālos, kultūras vai citus pasākumus, ieskaitot: d. preventīvus pasākumus, ieskaitot izglītojošās programmas zēniem un meitenēm, kas uzsver uz dzimumu balstītās diskriminācijas (angļu valodā - *discrimination based on sex*) nepieņemamo dabu

un tās postošās sekas, dzimumu līdztiesības (angļu valodā – *gender equality*) un ikviena cilvēka cieņas un integritātes nozīmīgumu;

- 17. pants „Dzimumu līdztiesība” noteic, ka ikvienas Puses mērķis, piemērojot šajā sadaļā minētos pasākumus, ir veicināt dzimumu līdztiesību (angļu valodā – *gender equality*) un izmantot integrēto pieeju dzimumu nevienlīdzības novēršanai (angļu valodā – *gender mainstreaming*) šo pasākumu izstrādāšanā, īstenošanā un novērtēšanā;
- 3. pants „Nediskriminācijas princips” noteic, ka puses nodrošina šīs Konvencijas noteikumu īstenošanu, īpaši - pasākumus upuru tiesību aizsardzībai un veicināšanai, bez jebkādas dzimuma (angļu valodā - *sex*), rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās piederības, politisku vai citu uzskatu, nacionālās vai sociālās dabas, nacionālās minoritātes, īpašuma, dzimšanas vai citu apstākļu diskriminācijas.

Attiecīgi visi juridiskie apsvērumi, ko autori min attiecībā uz dzimumu līdztiesības (jeb autoru izpratnē „gender” vienlīdzības) un dzimuma tā bioloģiskajā izpratnē terminu lietošanu ir pilnīgā pretrunā ar tiem starptautiskajiem līgumiem, kurus Latvija ir jau parakstījusi un ratificējusi un arī jau īsteno. Dzimumu līdztiesības termina lietošana Konvencijā par cīņu pret cilvēku tirdzniecību nav radījusi priekšnoteikumu informatīvā ziņojuma pielikuma autoru izklāstītajiem pieņēmumiem.

6. Autori juridiskajā izvērtējumā mēģinājuši pamatot, ka Stambulas preambulā ir utopiski ideālistisks mērķis, kuru nevar sasniegt, un šī pieeja tiek salīdzināta ar komunistu un nacionālsociālisma ideoloģijām. Cienot autoru pieredzi darbā ar starptautiskajiem līgumiem, tomēr vēlamies vērst uzmanību, ka visām konvencijām viens no pamatprincipiem ir idealizēta mērķa iekļaušana, kas pamato šo konvencijas būtību un virza Dalībvalstis uz mērķtiecīgu pasākumu ieviešanu. Jānorāda, ka no autoru puses ir nekorekti norādīt tikai vienu no preambulā minētajiem uzstādījumiem, pie tam to nevis precīzi norakstot, bet gan interpretējot (autori to sauc par konvencijas pamatmērķi) - tiecoties izveidot tādu Eiropu, kurā nebūtu vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē (autoru interpretācija ir – „tādas Eiropas izveidošana, kurā nebūtu vardarbības pret sievieti”, kas būtiski maina preambulā iekļauto uzstādījumu). Tikpat līdzvērtīgi ir turpat uzskaitītie uzstādījumi „atzīstot to, ka vardarbība ģimenē nesamērīgi skar sievietes un ka arī vīrieši var kļūt par upuriem vardarbībai ģimenē; atzīstot to, ka sievietes un meitenes, salīdzinot ar vīriešiem, ir pakļautas lielākam ar dzimumu saistītas vardarbības riskam; atzīstot to, ka bērni ir vardarbības ģimenē upuri, tostarp arī liecinieki vardarbībai ģimenē”, kas skaidri norāda, ka vardarbības jautājumi tikpat skar vīriešus kā sievietes, tikai mazākā mērā (kas tiek pamatots ar pētījumiem).

7. Informatīvā ziņojuma pielikumā iekļautajā juridiskās analīzes tēžu kopsavilkumā (4.lpp.) ir apkopoti bieži vien savstarpēji pretrunīgi apgalvojumi, piemēram:

7.1. “Stambulas konvencija ir pirmais starptautiskais līgums, kurā ietverta “gender” definīcija” (1.tēze) un ““Gender” jēdziens starptautiskajā līgumā pirmo reizi tika iekļauts 1998.gadā – Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtos” (21.lpp.);

7.2. “Konvencija uzliek valstīm pienākumu atteikties no diskriminācijas ne tikai uz dzimuma pamata, bet arī uz “gender” jeb sociālā dzimuma (dzimtes) pamata” (2. tēze) un “Ja Latvija pievienosies Stambulas konvencijai, tad likumdevējs būs atcēlis vienu no svarīgākajām pamattiesībām Latvijā – vienlīdzību likuma priekšā, *a priori* padarot vīriešu diskrimināciju (tātad, diskrimināciju pēc bioloģiskā dzimuma) par leģitīmu, turklāt bez jebkāda racionāla pamata” (6. tēze).

Informējam, ka jebkādu diskrimināciju uz dzimuma pamata aizliedz 1954.gada EP Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.pants. Arī Stambulas konvencijas 4.pants aizliedz diskrimināciju pēc dzimuma³. Savukārt diskriminācijas aizliegums pēc dzimuma identitātes pamata Latvijā izriet jau no iepriekš pieņemtajiem dokumentiem:

- Saskaņā ar CEDAW komitejas izstrādātajām rekomendācijām „Vispārējā rekomendācija Nr. 27 par vecāka gadu gājuma sievietēm un viņu cilvēktiesību aizsardzību”⁴ un „Vispārējā rekomendācija Nr. 28 par dalībvalstu pienākumiem, kas izriet no Konvencijas par jebkuras sievietes diskriminācijas izskaušanu 2.panta”⁵ sievietes diskriminācija pēc dzimuma ir saistīta ar citiem faktoriem, kas ietekmē sievietes, tai skaitā dzimuma identitāti;

- Saskaņā ar ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas (CESCR) „Vispārējo rekomendāciju Nr. 20: Nediskriminācija ekonomiskajās, sociālajās un kultūras tiesībās”⁶ dzimuma identitāte tiek atzīta kā viena no tādām pazīmēm, pēc kurām diskriminācija ir aizliegta;

- Visām EP valstīm diskriminācijas aizliegums pēc dzimuma identitātes izriet no EP Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14.panta „Diskriminācijas aizliegums”⁷, jo Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Identoba and Others v. Georgia* apliecināja, ka šajā pantā minētais

³ Konvencijas dalībvalstis garantē to, ka, īstenojot šīs Konvencijas noteikumus, it īpaši veicot vardarbības upuru tiesību aizsardzības pasākumus, nenotiek nekāda diskriminācija neatkarīgi no tā, vai šādas diskriminācijas pamatā ir dzimums, sociālais dzimums, rase, ādas krāsa, valoda, reliģiskā pārliecība, politiskie vai citi uzskati, nacionālā piederība, sociālā izcelsme, piederība mazākumtautībai, īpašums, izcelšanās, dzimumorientācija, dzimuma identitāte, vecums, veselības stāvoklis, invaliditāte, ģimenes stāvoklis, migranta vai bēgļa statuss vai cits statuss.

⁴ General recommendation No. 27 on older women and protection of their human rights, 16 December 2010, CEDAW/C/GC/27 <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/CEDAW-C-2010-47-GC1.pdf>

⁵ General recommendation No. 28 on the Core Obligations of State Parties under Article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 16 December 2010, CEDAW/C/GC/28 <https://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/CEDAW%20Gen%20rec%2028.pdf>

⁶ GENERAL COMMENT No. 20 Non-discrimination in economic, social and cultural rights (art. 2, para. 2, of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 32.punkts <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/escgencom20.html>

⁷ 14.pants. Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana ir nodrošināma bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, ticības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, valstiskās vai sociālās izcelsmes, piederības kādai nacionālajai minoritātei, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai jebkura cita stāvokļa. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf

LMAtz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

diskriminācijas aizliegums attiecas arī uz dzimuma identitāti⁸. Turklāt EP dalībvalstīm regulāri ir jāsniedz informācija par Ministru komitejas rekomendācijas CM/Rec(2010)5 dalībvalstīm par pasākumiem cīņā pret diskrimināciju uz dzimumorientācijas vai dzimuma identitātes pamata⁹ izpildi;

- ES dalībvalstīm diskriminācijas aizliegums pēc sociālā dzimuma jeb dzimtes (angļu valodā - *gender*), dzimuma identitātes un dzimuma izpausmēm izriet arī no divām direktīvām: Cietušo direktīvas 2012/29/EU¹⁰ un direktīvas 2011/95/ES¹¹. Atbilstoši šo direktīvu prasībām Latvijas tiesību sistēmā tika veiktas nepieciešamās izmaiņas, kas praksē nav identiskas direktīvu normām. Cietušo direktīvā ir aizliegta jebkāda diskriminācija, kas balstīta uz tādiem apsvērumiem kā rase, ādas krāsa, etniskā vai sociālā izcelsme, ģenētiskās īpašības, valoda, ticība vai pārliecība, politiskie vai jebkādi citi uzskati, piederība kādai nacionālajai minoritātei, īpašums, izcelsme, invaliditāte, vecums, dzimums, dzimuma izpausme, dzimumidentitāte, dzimumorientācija, uzturēšanās statuss un veselība. Savukārt direktīvas 2011/95/ES preambulas 30.punktā uzsvērts: "Vienlīdz nepieciešams ieviest vienotu jēdzienu attiecībā uz vajāšanas pamatojumu "piederība noteiktai sociālai grupai". Lai definētu noteiktu sociālu grupu, būtu pienācīgi jāņem vērā jautājumi, kas izriet no pieteikuma iesniedzēja dzimuma, tostarp dzimuma identitāte un seksuālā orientācija, kas var būt saistītas ar noteiktām tiesību tradīcijām un ieražām, kuru dēļ tiek kropļoti dzimumorgāni, notiek piespiedu sterilizācija vai aborts, ciktāl šie jautājumi ir saistīti ar pieteikuma iesniedzēja pamatotām bailēm no vajāšanas.";

7.3. "Vardarbība pret sievietēm Konvencijā tiek klasificēta kā cilvēktiesību pārkāpums" (3. tēzes pirmais teikums) un "Vardarbība pret sievieti ir vai nu civiltiesisks, vai krimināltiesisks pārkāpums un nevis cilvēktiesību pārkāpums" (3. tēzes ceturtais teikums).

Vēršam uzmanību, ka uz cilvēktiesību divējādu dabu tiek norādīts vairākos starptautiskajos dokumentos. Tā, piemēram, Deklarācija par vardarbības pret sievietēm izskaušanu (turpmāk - DEVAW), pieņemta 1993.gadā likusi pamatus starptautiskai rīcībai pret sievietēm vērstas vardarbības jomā, kurā pirmo reizi tika ietverta plaša vardarbības pret sievietēm definīcija. Gan CEDAW vispārējā rekomendācija Nr.19, gan DEVAW deklarācija aptver

⁸ 96.rindkopa: "96. Lastly, the Court reiterates that the prohibition of discrimination under Article 14 of the Convention duly covers questions related to sexual orientation and gender identity (see *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*, no. 33290/96, § 28, ECHR 1999-IX; *Alekseyev v. Russia*, nos. 4916/07, 25924/08 and 14599/09, § 108, 21 October 2010; and *P.V. v. Spain*, no. 35159/09, § 30, 30 November 2010)." [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["identoba"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"},"itemid":\["001-154400"\]}\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2129134&SecMode=1&DocId=1915654&Usage=2>

¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI

¹¹ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu
LMAtz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

tos vardarbības pret sievietēm gadījumus, ko veica gan valsts amatpersonas, gan privātpersonas kā ģimenes locekļi, paziņas, darbadevēji. Tādējādi tika novērsta tā nepilnība starptautiskajā cilvēktiesību likumdošanā, ar kuru sākotnēji no cilvēktiesību jomas tika izslēgta tā saucamā privātā sfēra, kurā notiek tik daudzi sieviešu tiesību pārkāpumi.

Pekinas deklarācija un rīcības programma (pieņemta 1995.gadā) līdzās citām dzimumu līdztiesības prasībām par stratēģisko mērķi noteikusi vardarbības pret sievietēm izskaušanu. Šajā dokumentā DEVAW vardarbības pret sievietēm izpratne tika paplašināta, iekļaujot tajā: sieviešu tiesību pārkāpumus bruņoto konfliktu laikā, tai skaitā sistemātiskas izvarošanas, seksuālu vardzību un piespiedu grūtniecību; piespiedu sterilizāciju, piespiedu abortus, piespiedu kontracepcijas lietošanu; pirms dzimšanas atlasī, balstoties uz jaundzimušā paredzamo dzimumu un meiteņu zīdaiņu slepkavības. Šo dokumentu Latvija reizē ar citām valstīm parakstīja Vispasaules sieviešu kongresā Pekinā, 1995.gada 15.septembrī, tādējādi uzņemoties saistības veicināt vienlīdzīgas iespējas sievietēm un vīriešiem šādās jomās: nabadzība, izglītība, veselība, vardarbības pret sievietēm novēršana, bruņotie konflikti, ekonomika, dalība lēmumu pieņemšanā, institucionālie mehānismi, cilvēktiesības, masu mediji, vide, meiteņu vienlīdzīgas iespējas.

2015. gada 9. martā ANO Sieviešu statusa komisijas (turpmāk – Komisija) 59. sesijas laikā tika pieņemta politiskā deklarācija, ar kuru ANO dalībvalstis apņemas pilnībā ieviest Pekinas deklarāciju un rīcības programmu līdz 2030. gadam un aicina nodrošināt, lai sievietes un meitenes varētu pilnībā un vienlīdzīgi īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, panākt dzimumu līdztiesību un nodrošināt vienlīdzīgas iespējas sievietēm un meitenēm visā dzīves ciklā.

Papildus jāmin, ka 2013.gada 15.martā Komisijas 57.sesijā tika pieņemti Saskaņotie secinājumi par visu vardarbības formu pret sievietēm un meitenēm izskaušanu un novēršanu¹². Saskaņotajos secinājumos uzsvērts, ka „Komisija kategoriski nosoda visas vardarbības pret sievietēm un meitenēm formas. Komisija atzīst vardarbības dažādas formas un izpausmes dažādos kontekstos, apstākļos un attiecībās, kā arī to, ka vardarbība ģimenē vēl joprojām ir dominējoša vardarbības forma, kas skar visu sociālo slāņu sievietes visā pasaulē.” Secinājumos dalībvalstis ir aicinātas īstenot šādus pasākumus: uzlabot stratēģisko un normatīvo dokumentu īstenošanas un to izpildes kontroles efektivitāti; novērst riska faktorus; pilnveidot starpinstitucionālo sadarbību pakalpojumu sniegšanā un programmu īstenošanā; stiprināt faktoloģisko bāzi par vardarbības iemesliem un tās izplatību.

Vienlaikus jāņem vērā, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos spriedumos ir atzinusi, ka EP Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija attiecas

12

http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/CSW57_agreed_conclusions_advance_unedited_version_18_March_2013.pdf

LMAtz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

uz cietušajiem noziedzīgajos nodarījumos. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009.gada 9. jūlijā pieņemtajā spriedumā lietā *Opuz v. Turkey* atzīts, ka valstij jābūt spējīgai reaģēt jau uz pamattiesību apdraudējumu, negaidot, kad kāds no sabiedrības locekļiem kļūs par cietušo noziedzīgā nodarījumā. Šajā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Turcija pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2., 3. un 14. pantu, jo tās iestādes nenodrošināja pietiekamu prasītājas un viņas mātes aizsardzību pret vardarbību no prasītājas vīra puses, kā rezultātā mātes slepkavība netika novērsta. Šī sprieduma 147. punktā uzsvērts, ka vainīgās personas tiesības nedrīkst dominēt pār cietušā tiesībām uz dzīvību, fizisku un garīgu integritāti, savukārt 153. punktā teikts, ka tad, kad valsts iestādēm esošā apdraudošā situācija ir zināma, tās nevar atsaukties uz cietušā attieksmi pret to un neveikt atbilstošus pasākumus, kas varētu novērst agresora radīto apdraudējumu personas fiziskajai integritātei¹³.

7.4. “Stambulas konvencijā netiek ņemta vērā vecāku reliģijas brīvība” (4. tēze).

Reliģijas brīvība ir viena no Eiropas pamatvērtībām, kas nostiprināta EP Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9.pantā un Latvijas Republikas Satversmes 99.pantā. Stambulas konvencija nedz apšaubā, nedz noliedz reliģijas aspekta klātesamību indivīda dzīvē. Tā vispār nepiemin reliģijas aspektu, tomēr, ir jāvērs uzmanība, ka jau patlaban Latvijas normatīvajos aktos ir nostiprināti arī ierobežojumi vecāku reliģiskai brīvībai. Tā, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta piektajā daļā ir noteikts, ka vecāku gribas izpausmēm attiecībā uz bērnu var noteikt ierobežojumus neatkarīgi no viņu uzskatiem un reliģiskās pārliecības, ja ir konstatēts, ka tās fiziski vai garīgi varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai. Tādēļ jau patlaban Latvijā ir aizliegts, piemēram, fiziski sodīt bērnus, pat neskatoties uz to, ka vecāku reliģiskā pārliecība var būt pretēja.

7.5. “Konvencijas 12.panta pirmā daļa uzliek valstīm pienākumu veikt izmaiņas cilvēku domāšanā un attieksmē. Šāda prasība neatbilst Satversmes 99. un 100.pantam, jo katram Latvijā ir tiesības domāt brīvi, kā arī brīvi paust savus uzskatus, ja vien tie neaizskar citu cilvēku pamattiesības (Satversmes 116.p.)” (5. tēze).

Atzīmējam, ka jau patlaban Latvijas normatīvie akti nosaka ierobežojumus cilvēka izpausmes brīvībai attiecībā uz vardarbību un agresijas verbālo paušanu pret citiem cilvēkiem. Turklāt Krimināllikums 150.pantā šādu izpausmes brīvību definē kā krimināli sodāmu, aizliedzot darbības, kas vērstas uz naida vai nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ, ja ar to radīts būtisks kaitējums. Vēršam uzmanību, ka Latvijā saskaņā ar Eurobarometer pētījumu “Ziņojums par

13

<http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/opuz%20v%20turkey%20case%20summary%20erl%20edit.pdf>

LMAtz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

vardarbību pret sievietēm ģimenē”,¹⁴ ir ļoti augsta tolerance pret vardarbību ģimenē. Tādēļ būtu tikai pamatoti, ja mainītos cilvēku domāšana un attieksme pret vardarbības jautājumiem, nosodot vardarbību, nevis to attaisnojot vai vainojot cietušo.

8. Vēršam uzmanību, ka informatīvā ziņojuma pielikumā ir pieļautas daudzas loģiskās kļūdas un neprecizitātes, kas novedušas pie vienpusējiem, pretrunīgiem un absurdiem secinājumiem par Stambulas konvencijas mērķiem un būtību, kam ministrija nevar piekrist.

8.1. Tiek izdarīti tendenciozi secinājumi par to, ka Stambulas konvencija pieļauj vīriešu diskrimināciju: „No tā tālāk var secināt, ka katrs vīrietis ir potenciāls varmāka tikai tādēļ vien, ka ir vīrietis. Var arī secināt, ka jebkurš vīrietis apgrūtina jebkuras sievietes pilnīgu attīstību un, ja nebūtu vīriešu, nebūtu vardarbības pret sievietēm un visas sievietes būtu jau sen sasniegušas pilnīgu attīstību.” (14.lpp.).

Norādām, ka Stambulas konvencija ir vienīgais starptautiskais dokuments, kas pievēršas ne tikai vardarbībai pret sievietēm, bet arī vardarbībai ģimenē, tai skaitā, vardarbībai pret vīriešiem un bērniem (piemēram, Stambulas konvencijas 2.panta otrā daļa).

Stambulas konvencijas paskaidrojošā ziņojuma 1.punktā ir uzsvērts, ka no vardarbības cieš ne tikai sievietes, bet arī vīrieši: “Arī pret citiem vardarbības upuriem, piemēram, bērniem, vīriešiem un gados veciem cilvēkiem, vērsta vardarbība ģimenē ir apslēpta parādība, kuru nedrīkst atstāt bez ievēribas, jo tā skar ļoti daudzas ģimenes”. Savukārt konvencijas 12.panta 4.punktā Konvencijas dalībvalstis tiek aicinātas „veikt vajadzīgos pasākumus, lai mudinātu visus sabiedrības locekļus, īpaši vīriešus un zēnus, aktīvi sniegt savu ieguldījumu, lai novērstu jebkādu vardarbību, uz ko attiecas šī Konvencija”.

8.2. Tiek apgalvots, ka valstīs, kurās jau ilgstoši tiek ieviesta dzimumu līdztiesība, pastāv vislielākā vardarbība pret sievietēm, minot pētījuma rezultātu, kas it kā šādu apgalvojumu pamato (16.lpp.).

Vēršam uzmanību, ka ES Pamattiesību aģentūras 2014.gadā publicētajā pētījumā “Vardarbība pret sievietēm – ES mēroga apsekojums”¹⁵ ir sniegti skaidrojumi par vardarbības izplatības rādītājiem dažādās valstīs. Būtiski uzsvērt, ka šādu apsekojumu rādītāji norāda uz problēmas atpazīšanu un tikai daļēji parāda vardarbības apjomu (piemēram, cietušie var arī neatbildēt uz intervētāja jautājumiem it īpaši tajās valstīs, kur par vardarbību nav pieņemts runāt). Tādejādi apgalvojums, ka dzimumu līdztiesības ieviešana palielinās vardarbību, ir aplams.

8.3. Informatīvā ziņojuma pielikumā tiek īpaši izcelts uzraudzības mehānisms (GREVIO ekspertu grupa) kā kāds Stambulas konvenciju negatīvi

¹⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_344_en.pdf

¹⁵ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> LMAtz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

raksturojošais aspekts (14. lpp.).

Vēršam uzmanību, ka uzraudzības mehānisma veidošana ikvienai EP konvencijai ir pieņemtā prakse. Šāda, piemēram, ir GRETA ekspertu grupa¹⁶ pie cilvēktirdzniecības konvencijas, un komiteja pie Spīdzināšanas konvencijas¹⁷. Diemžēl autori nav iedziļinājušies un detalizētāk izpētījuši citu EP konvenciju saturu un uzraudzības īstenošanas instrumentus.

8.4. Informatīvā ziņojuma pielikumā 16.lpp. tiek lietota vispārināšana, argumentus nebalstot pierādījumos, un apgalvojot, ka „jebkura pieauguša cilvēka dzīvē gūtie novērojami *a priori* liek apjaust, ka visizplatītākie vardarbības cēloņi ir alkoholisms, narkomānija, azartspēles, pornogrāfijas popularizēšana, kā arī masu informācijas līdzekļos izplatītā vardarbības tēma vispār”.

Vēršam uzmanību, ka daudzu pētnieku un ekspertu pieredze liecina par kaut ko citu – ka vardarbība pret sievietēm nav saistīta tikai ar alkoholismu un narkomāniju. Piemēram, jau iepriekš minētajā Eiropas Pamattiesību aģentūras apsekojumā par vardarbību pret sievietēm¹⁸ secināts, ka sievietes ar augstāko izglītību un sievietes, kas strādā vadošajos amatos, visvairāk ir cietušas no seksuālas vardarbības (seksuālas uzmākšanās)¹⁹. Ir pietiekami daudz arī citu pētījumu par vardarbības problemātiku, viennozīmīgi norādot, ka vardarbība ir sastopama arī ārēji labvēlīgās ģimenēs, kaut gan atkarību izraisošu vielu lietošana var būt par vienu no vardarbības riska faktoriem. Dažādu pētījumu par vardarbības problemātiku rezultāti ir iekļauti gan ministrijas sagatavotajā konceptuālajā ziņojumā, gan arī ikgadējos informatīvajos ziņojumos par vardarbības ģimenē izplatību un dinamiku²⁰.

8.5. Informatīvā ziņojuma pielikumā tiek lietota pārspīlēšana, apgalvojot, ka Latvijas tiesu lēmumus pagaidu aizsardzības pret vardarbību lietās ekonomisko vardarbību savā pieteikumā bija norādījusi tikai viena persona, un no tā secinot, ka “prasītājas sāk izmantot ekonomiskās vardarbības jēdzienu, lai apsūdzētu savus partnerus vardarbībā” (28.lpp.).

8.6. Nav saprotams, uz ko balstās izvērtējuma autori, apgalvojot, ka Stambulas konvencijas 12.panta pirmajā daļā ietvertā prasība “*veicināt izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas*” nozīmē to, ka dalībvalstīm būs jāsāk fundamentāli izskaust tradīcijas un sabiedrībā pieņemtas ētikas un pieklājības normas.

¹⁶ <http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/greta>

¹⁷ <http://www.humanrights.lv/doc/regional/spidz.htm> 1.nodaļa

¹⁸ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

¹⁹ Sexual harassment is more commonly experienced by women with a university degree and by women in the highest occupational groups: 75 % of women in the top management category and 74 % of those in the professional occupational category have experienced sexual harassment in their lifetime, compared with 44 % of women in the occupational category ‘skilled manual worker’ or 41 % of women who state that they have never done paid work.

²⁰ <http://www.lm.gov.lv/text/1832>

LMAz_030516_TM-Stamb-info; par informatīvā ziņojuma „Par 2011.gada 11.maija Eiropas Padomes konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ietekmi uz Latvijas Republikas normatīvo aktu sistēmu” saskaņošanu

8.7. Autori vairākkārt sniedz nevis uz juridisko ekspertīzi pamatotus apgalvojumus, bet subjektīvu interpretāciju. Tā, piemēram, norādot, ka 12.panta pirmajā daļā ietvertā prasība veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai veicinātu izmaiņas sociālās vides un kultūras noteiktajos sieviešu un vīriešu uzvedības modeļos nolūkā izskaust aizspriedumus, paražas, tradīcijas un jebkādu citu praksi, kuras pamatā ir ideja par sieviešu nepilnvērtību vai par sieviešu un vīriešu lomām, kas padarītas par stereotipiem, informatīvā ziņojuma pielikuma autori sniedz secinājumu (kas nav juridiski pamatots, bet gan interpretēts), ka uz šī panta pamata ir pamats nodalītās vīriešu un sieviešu ģērbtuves, dušas, labierīcības pārveidot par kopīgi lietojamām. Uzskatām, ka šāds secinājums nav juridiski korekts un ir nepamatots, kā arī neattiecas uz Stambulas konvencijas saturu un tvērumu, līdz ar to šādā izvērtējumā nebūtu iekļaujams vispār.

9. Informatīvā ziņojuma pielikumā tiek lietoti vārdi „gender” feminisms. Vēršam uzmanību, ka šāda feminisma novirziena nav. Tāpat tekstā tiek lietoti vārdi „radikālais feminisms” nekorektā nozīmē. Feminisms pēc Merjema Vebstera (*Merriam-Webster*) vārdnīcas definīcijas ir „uzskats, ka vīriešiem un sievietēm būtu jābūt vienlīdzīgām tiesībām un iespējām”²¹. Feminisma attīstībā bija vērojami vismaz trīs viļņi, kuriem bija raksturīgs dažādu jaunu konceptu un ideju pieplūdums. Dažādo ideju vidū visplašāk savu domu ir attīstījuši liberālais un sociālistiskais/ marksistiskais feminisma paveids, taču dažādu novirzienu ir daudz (kultūras/atšķirību feminisms, sociālās labklājības feminisms, postmodernais feminisms, postkoloniālais feminisms, u.c.). Dažādo virzienu vidū pastāv plašas viedokļu atšķirības. Piemēram, radikālais feminisms iestājas pret pornogrāfiju, savukārt liberālais feminisms galvenokārt pauž nepieciešamību nodrošināt abu dzimumu līdztiesību likuma priekšā, neiejaucoties privātajā dzīvē²². Radikālā un sociālistiskā feminisma radītais koncepts „patriarhija” pauž ideju, ka pastāv strukturālās varas nevienlīdzības, kas ilgstoši ir pastāvējušas starp vīriešiem un sievietēm. Patriarhija izpaužas sociālajā, politiskajā, ekonomiskajā un kultūras vidē, piemēram, kā diskriminējoša attieksme pret sievietēm, pieejas lēmumu pieņemšanai ierobežošana (piemēram, tiesisks vai kulturāls liegums sievietēm iesaistīties politiskā darbībā), pieejas resursiem un labumiem ierobežošana (piemēram, kā “sods” par to, ka sieviete ir māte, kas izpaužas darba tirgū (*“motherhood penalty”*)²³), vai manipulēšana ar sabiedriskajiem un privātajiem varas resursiem²⁴. Tādēļ sabiedrība tiek aicināta veltīt uzmanību sieviešu iespējošanai (angl. - *empowerment*) un sieviešu vienlīdzīgai iesaistei nozarēs, kurās tipiski dominē vīrieši, un aicinot veicināt sieviešu ekonomisko patstāvību, tādējādi paplašinot viņu izvēles iespējas. Citi feminisma paveidi radikālo

²¹ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/feminism>

²² http://www98.griffith.edu.au/dspace/bitstream/handle/10072/38904/66824_1.pdf?sequence=1

²³ <http://gender.stanford.edu/sites/default/files/motherhoodpenalty.pdf>

²⁴ http://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/4728_Entries_beginning_with_P.pdf

feminismu kritizē dēļ tā vienkāršotā skatījuma uz vīriešiem kā agresoriem, savukārt sievietēm kā upuriem.

Tādēļ runāt par radikālā feminisma unikālo un absolūto ietekmi uz šo konvenciju ir nepamatoti, jo Stambulas konvencija aizsargā visu ģimenes locekļu tiesības, aktīvi veicinot abu dzimumu iesaisti vardarbības problēmas risināšanā, neveicinot dzimumu separātismu (viena dzimuma norobežošanos no otra) un balstoties uz dzimumu līdztiesības pamatvērtībām, kas ir visas Eiropas vērtību pamatā.

10. Vēršam uzmanību, ka informatīvā ziņojuma pielikums lielā mērā ir veidots kā kompilācija no publiskajā telpā atrodamajiem materiāliem²⁵, tādēļ apšaubāms to autoru oriģinālais un pamatotais sniegums un var rasties aizdomas par plaģiātu. Turklāt šo publiskajā telpā atrodamo informāciju, kas iekļauta izvērtējumā, ir paudušas tās dažas nevalstiskās organizācijas, kas ir plaši pazīstamas ar savu negatīvo nostāju arī pret citām EP konvencijām, piemēram, pret Konvenciju par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību (Lanzarotes konvenciju), kurai Latvija ir pievienojusies 2014.gada 12.jūnijā.

11. Ministrijas ieskatā Tieslietu ministrijai ir nepieciešams rūpīgi izvērtēt šī nodevuma atbilstību kvalitātes prasībām, kā arī to, vai publiskais finansējums šāda dokumenta izstrādei tika izlietots atbilstoši mērķim. Vienlaikus lūdzam publiskot informāciju par to, pēc kādiem kritērijiem tika izvēlēts pakalpojuma sniedzējs, un publicēt līguma nosacījumus Tieslietu ministrijas mājaslapā sadaļā “Līgumi”, kā to paredz Publisko iepirkumu likums.

Vēršam uzmanību, ka šī nodevuma pieņemšana ir pretrunā ar 2016.gada 2.februāra Ministru kabineta sēdes protokollēmumā (Nr. 5, 30.§) uzdoto, ka izvērtējums ir jāsagatavo Tieslietu ministrijai sadarbībā ar iesaistītām institūcijām. Kā redzams no informatīvā ziņojuma, ne Labklājības ministrija, ne citas ministrijas vai institūcijas nebija iesaistītas informatīvā ziņojuma gatavošanā. Tādēļ nevar uzskatīt, ka uzdevums ir izpildīts, un nav atbalstāms informatīvajam ziņojumam pievienotais Ministru kabineta sēdes protokollēmuma projekts iesniegtajā redakcijā.

Papildus vēršam uzmanību, ka Tieslietu ministrija līdz šim ir apzinājusies vardarbību ģimenē kā būtisku Latvijas problēmu, par kuru š.g. 1.martā Latvijas Republikas Saeimas Juridiskās komisijas Tiesu politikas apakškomisijā sniedza prezentāciju, iezīmējot problēmas būtību un problēmas apmērus, pamatojot ar aktuāliem un objektīviem statistikas datiem. Nav saprotams, kādēļ balstoties uz nekvalitatīva nodevumā paustajām atziņām, bez jebkāda juridiska pamata

²⁵ Sk., piemēram, “Stambulas konvencijas problēmjauditājumi”, <http://asociacijagimene.lv/stambulas-konvencijas-problemjauditajumi/>; “Stambulas konvencija - cilvēktiesības vai gendera ideoloģija?”, <http://www.aprinkis.lv/component/k2/item/29048-stambulas-konvencija-cilvektiesibas-vai-gendera-ideologija#>; : “Deputāti grasās pieņemt dzimuma identitātes graužošo Stambulas konvenciju”, <http://www.musuberni.lv/deputati-grasas-pienemt-dzimuma-identitates-graujoso-stambulas-konvenciju/>

Tieslietu ministrija tagad secina, ka Latvijai nevajadzētu parakstīt Stambulas konvenciju.

Valsts sekretāre

I.Jaunzeme

4383
03.05.2016. 13:39